పురుషులకు ప్రత్యేకం

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం

జీవితం యింత రసవత్తరంగా నిత్యనూతనంగా వుండడానికి కారణమేమిటని ఎవరైనా అడిగితే అనుకోని సంఘటనలు ఎదురుగావడమేనని చెప్పవచ్చు. పది పన్నెండేళ్ల తర్వాత హఠాత్తుగా ఒకచోట నరహరి నా కెదురుగావడం అలాంటి అనుకోని సంఘటన. ఒకానొక వివాహానికి దూరప్రాంతం వెళ్లి వస్తూ మార్గమధ్యంలోవున్న పట్టణంలో ఒక పెద్ద ఎగ్జిబిషన్ జరుగుతోందని తెలిసి అక్కడ దిగాను. తెలిసిన వాళ్లెవరూ లేకపోవడంవల్ల హోటల్లో గది తీసుకోవలసి వచ్చింది. ఆ హోటలు మూడంతస్తుల కట్టడం. క్రింది అంతస్తులో పక్కాహోటలు వ్యాపారం నడుస్తుంది. పైరెండు అంతస్తుల్లోనూ గదులున్నాయి. స్నానంచేసి గదిలో కాసేపు విశ్రాంతి తీసుకున్న తర్వాత ఎగ్జిబిషనుకు ఎలా వెళ్లాలో తెలుసుకునే నిమిత్తం క్రిందికి దిగివచ్చాను. సాయంకాలం అయిదుగంటలు కావచ్చినా ఆ పట్నంలో ఎండలింకా తగ్గలేదు. పనిలోపనిగా వుపాహారం సేవించి బయటికి వెళ్దామనిపించింది. ఖాళీ కుర్చీ కోసం వెదుకుతుండగా పూర్వపరిచితమైన కంఠస్వరమేదో వినిపించి నట్లయింది. నా అనుమానం నిజమే! అతడు నరహరి. 'అబ్బాయ్ నా కింకొక మసాలాదోసె తెచ్చిపెట్టు. అలాగే ఒక ఊతాప్పం. ఇదిగో, రెండు మైసూరుపాకులు, రెండు పెసరట్లు, అయిదు బోండాలు పార్సెలుగా కట్టి తీసుకరావాలి. క్విక్, క్విక్'అంటూ అతడు సర్వర్‌ను తొందరపెట్టేస్తున్నాడు.

సర్వర్ అవతలికి తప్పుకోగానే అతడికి వెనుక వైపున నిల్చున్న నేను నరహరికి కనిపించాను.

నరహరి నావైపు చూచాడు. ఆ చూచిన క్షణంలో అతడి ముఖంపైన దట్టంగా ఒక నీడ క్రమ్ముకుంటున్నట్టు తోచింది. కళ్లల్లో ఆశ్చర్యం రెపరెపలాడింది. పెదవులుగూడా లీలగా కదిలినట్టు గుర్తు. ఈ తతంగమంతా ఒకటి రెండు క్షణాలలోనే ముగిసింది. తటాలున అతడు నోరు తెరిచేశాడు. 'నువ్వు? నువ్వు రాజశేఖరానివి గదూ! ఎప్పుడొచ్చావీ వూరు? నేనిక్కడ వున్నానని నీకెలా తెలుసు?' అన్నాడు.

నేను నవ్వాను—'బాబూ! నువ్విక్కడున్నావని నేను కలైనా గనలేదు. చూచిన తర్వాతగూడా నువ్వూ నాలాగే యిక్కడికొచ్చివుంటావనుకున్నాను. అదీ పొరబాటే! ఐతే నువ్విప్పుడుండడం యిక్కడే నన్నమాట!'

'అవును మరి. భిలాయ్‌లో కొద్దిరోజులు పని చేశాను. బొంబాయిలో కొన్నాళ్లున్నాను. నాలుగైదేళ్లు కోయంబుత్తూరులో పనిచేశాను. మొదట్లో నా కిక్కడికి రావడం యిష్టంలేదు. హిరణ్యాక్ష వరాలన్నీ కోరాను. అన్నింటికీ సమ్మతించి......ఫ్యాక్టరీ వాళ్లు నన్నిక్కడికి తీసుకున్నారు...' రోడ్డు రిపేరీ జరుగుతున్నందువల్ల మలుపుతిరిగి పొలాల కడ్డంపడి ఎక్కుతూదిగుతూ, ఏటవాలుగా ఒరిగిపోతూవచ్చిన బస్సు మళ్లీ రోడ్డుపైకి వచ్చేసినట్టుగా, యిక్కడి నుంచీ నరహరిప్రసంగంలో వేగమూ, వాల్యూమూ గూడా విజృంభించాయి—'' లక్ష్మీపురంకాలనీలో యిల్లు. ఇల్లు కాదులే! బంగళా అనొచ్చు. ఎండాకాలపు రాత్రుల్లో పడుకోడానికని డాబాపైన పూరిల్లుగూడా వేసిచ్చారు. క్రింద గార్డను. ఫెసిలిటీస్‌కి కొదవేలేదు. మునుపు అయిదారువందలే

యిస్తుండేవాళ్లు. ఇప్పుడన్నీ అలవెన్సులూ కలిసి వెయ్యిదాకా చేతికొస్తోంది. చీకూచింతాలేకుండా గడచి పోతోంది లైఫు. హాయిగా వున్నాననుకో!'

నరహరి జీవితం చీకూచింతాలేకుండా గడచి పోవడంలేదని యిప్పుడు నేనన్నానా? అతడు హాయిగా వుండడంలేదని అపోహ పడ్డాడా? లేదే! ఉత్తపుణ్యానికి నేనేదో దురభిప్రాయంలో వున్నట్టు అతడు భావించడం నాకెంతమాత్రం రుచించలేదు.

మాటవరుసకు ఈ వూరెప్పుడొచ్చావని నాపట్ల యించుక ఆసక్తి కనబరిచాడంతేగానీ నరహరి నన్నందుకు బదులు చెప్పుకోనివ్వలేదు. 'మంచి అవకాశం, మించిన దొరకదు' అన్నట్టుగా తాను చెప్పదలచుకున్న వివరాలన్నీ చెప్పుకపోసాగాడు. ప్రతిసంవత్సరమూ తనకు లభించే బోనసు, విడుదలైన ప్రతిసినిమాకు తాను మొదటిరోజున్నే వెళ్లడం, తాను ధరించే దుస్తుల క్వాలిటీ, తన భోజనంలో నిండి నిబిడీకృతమై వున్న విటమిన్లు—పాడు డబ్బు! సంపాదించి పారెయ్యడమేకాదు, దాని మూలంగా లభించగల సౌకర్యాలన్నింటినీ చెవి పట్టుకుని పిండి మరీ వసూలు చేస్తున్నాడట నరహరి! 'మిస్టర్ రాజశేఖరం! చప్పగా బ్రతికెయ్యడానికా జీవితం? కాదు. కానే కాదు. ఆనందించాలి. అనుభవించాలి. ఆనందించడానికేనయ్యా జీవితం!'' అన్నాడు. అప్పటికది తాను కనిపెట్టిన కొత్త మతంగా భావిస్తున్నట్టున్నాడు నరహరి! భగవంతుణ్ణిఆనంద స్వరూపు డనుకున్నాం. బ్రహ్మపదార్థం ఏదైతేవుందో అది ఆనందం మినహా మరొకటి కాదనుకున్నాం! లేదంటే ఆ ఆనందాన్ని మానవులందరూ తలాకొంచెం పంచుకునే వెసులుబాటు వుండడం లేదనేగదా మన గోడు! ఎదుటివాడు ఆనందానికి బొత్తిగా విముఖుడైనట్టు, ఏడుపు మొఖంపెట్టి హమేషా చీకటిలో కూర్చొనే వాడైనట్టు, జీవితం, డబ్బు, ఆనందం మొదలైనవాటిని గురించి వాడికిగూడా కొన్ని అభిప్రాయాలుంటాయన్న ధ్యాస లేకుండా నరహరి గడగడా మాట్లాడేస్తుంటే నేనేం చేయగలను?

నరహరి మాట్లాడుతుండగానే మూడు పార్సెళ్లు టేబిలు పైకొచ్చాయి. అయిదురూపాయల బిల్లు చేతికొచ్చింది.

"ఎలాగూ యింతదూరం వచ్చావు. మాయింటికొకసారివచ్చి వెళ్లగూడదా రాజశేఖరం? లక్ష్మీపురం కాలనీలో ఒక పార్కుంది. అక్కడే బస్‌స్టాపింగు. పార్కు ప్రక్కన్నే జవహర్ లేను. ఆ లేనుపైన బయల్దేరి అటువైపు కొసదాకా వచ్చేస్తే డాక్టరు సుబ్బణాచారి రోడ్డు! అక్కడికొచ్చి ఎవర్నడిగినా చెబుతారు. అయినా అడగడ మెందుకు? పెద్ద పెద్ద అక్షరాలతో బోర్డే వ్రేలాడువుంటుంది...'

'చాలా సంతోషం నరహరీ! నేనీ వూరొచ్చింది ఎగ్జిబిషన్ చూచి వెళ్లడానికని. ఐనా వీలయితే తప్పకుండా మీ యింటికి వస్తాను' అన్నాను.

ఐతే ఈ ఆహ్వాన, అంగీకారాలు రెండింటిలోనూ కొంత తెర మరుగు అంతరార్థముంది. మునుపటి కెవతో ఒకపెళ్లాం 'నువ్వు కొట్టినట్టే కొట్టు. నేను ఏడ్చినట్టే ఏడుస్తాను' అనలేదా? నరహరి ఆహ్వానం, నా అంగీకారం—రెండూ అలాంటివే! 'నేను పిలిస్తేమాత్రం నువ్వొస్తావా? రాగల హృదయవైశాల్యం నీకుందా? రావు. రావని నాకు తెలుసు. ఐనా పిలుస్తున్నాను. కుళ్లేవాళ్లముందే కులకాలి గదా!' అన్నట్టుంది అతడి ధోరణి. నా అంగీకారానికి సైతం కొంత వివరణ అవసరమే! నిష్కర్షగా వస్తానని నేను చెప్పలేదు. 'వీలైతే' అంటూ పాడిమాట ఒకటి అతికించాను. వీలుగాకపోవడానికి నాకవతల ఏమంత పెద్ద రాచకార్యా లున్నాయని? అదేం లేదు. కానీ ఒకవిధంగా నేను ప్రకటించింది అనంగీకారమే! అందుకు నా కారణాలు నాకున్నాయి. అంతగా నేను తన యింటికి రావాలని అభిలషిస్తున్నవాడైతే 'రావోయ్ రాజశేఖరం!' అని అప్పటికప్పుడే అతడు నన్ను బయల్దేరదీయడానికి ప్రయత్నించి వుండవచ్చు. పోగా, యింకొక కారణం వుంది. ఇది మరీ అంతరంగికమైన కారణం. ఇతడు — ఈ నరహరి— నా కళ్లతో నేను చూస్తుండగానే రెండు మహాలా

దోసెలు చాపచుట్టినట్టుగా చుట్టి మింగేశాడు. 'ఊతాప్పం' నామక ఖాద్య పదార్థాన్ని నాలుగే నాలుగు ముక్కలుచేసి ఆహరించేశాడు. గళాసు నిండుకూ తెచ్చిపెట్టిన నెస్‌కాఫీలో ఏదో తక్కువైందని వంకబెట్టి తీసుకెళ్ళి దాన్ని మురుగుకాల్వలో పారబోయమన్నాడు. ఇంత హంగామా చేస్తున్న పెద్దమనిషి 'ఒరే బాబూ! నువ్వూ కాస్త టిఫినేదైనా తిన్నశాస్త్రం చెల్లించగూడదూ?' అని మొగమాటానికైనా అడగలేకపోయాడు. అలాంటి వాడికోసం లక్ష్మీపురం పార్కుదగ్గర బస్సుదిగి, జవహరు లేను వెంట బయల్దేరి, డాక్టరు సుబ్బణాచారి రోడ్డు రాగానే ఆగి, అక్కడ పెద్దక్షరాలబోర్డుకోసం వెదికి—అబ్బే, ఎందుకొచ్చిన గొడవ? ఎగ్జిబిషన్ చూస్తానేమో! తెల్లవారగానే వెళ్ళిపోతానేమో! నరహరికొక నమస్కారం.

నరహరి వెళ్ళిపోయిన తరువాత కొద్దినిమిషాల వరకూ నేను స్తబ్ధుడినై కూర్చుండిపోయాను.

ఆ నాటి సాయంకాలం నా పాలిటికి శరవేగంగా పరుగెత్తిందనే చెప్పాలి. అది ఎగ్జిబిషను గాదు. ప్రజాసాగరం. మనుషుల నక్కడికి చేరవేస్తున్న ప్రతి రోడ్డూ ఒక మహానది. ఒక్కసారిగా అంత జనాన్ని చూడటానికైనా అక్కడికి వెళ్ళొచ్చు. ఆ సముద్రంలో గులకరాయిలా బుడుంగు బుడుంగున మునిగిపోతూ, పైకి తేలగలిగినప్పుడల్లా ఏవో కొన్ని దృశ్యాలను వీక్షించవగలిగాను. ప్రాజెక్టులు, ఫ్యాక్టరీలు, ఆధునిక యంత్రాలు చంద్రమండలయాత్ర మొదలైనవన్నీ చిత్రపటాలుగానూ, నమూనా శిల్పాలుగానూ ప్రదర్శింపబడుతున్నాయి. విద్యుద్దీపాలఅలంకరణలో విపణివీధి హరివిల్లును తెంపిపోసినట్టుగా కళ్ళకు మిరుమిట్లు గొల్పుతోంది. వినోదప్రదర్శనాలకు లెక్కలేదు. లాటరీలు విరివిగా సాగుతున్నాయి. కానీ ఏమాట కామాటే చెప్పుకోవాలి. ఈ విశేషాలేవీ నన్ను నరహరిని గురించి మరచిపోయేటట్టు చేయలేకపోయాయి.

తిరిగివచ్చి హోటలుగదిలో పడుకున్నాను. నిద్రపట్టలేదు. నా తలపులసీమకు నేనెంత పకడ్బందీగా కంచె వేసుకోజూచినప్పటికీ ఏసందులోనుంచో దూరి తటాలున లోపలికి వచ్చేస్తున్నాడు నరహరి!

ఇంతగా నన్ను పట్టుకుని, నరహరి నన్ను వదిలిపెట్టనందుకు ఒక బలవత్తరమైన కారణం వుంది.

అతను నా బావమరిది. అంటే మా శారద మొగుడు! శారద మా చిన్నాన్నగారి కూతురు.

మొదటినుంచీ చెప్పవలసిందే కథ!

* * *

మా నాన్నగారు చనిపోయేనాటికి నా వయసు పన్నెండు. ఇద్దరు తమ్ముళ్ళూ, నేను, మా అమ్మ, అయిదంకణాల పెంకుటిల్లొకటి, కొంత ప్రావిడెంటు ఫండుపైకం, ఒక జీవిత భీమా పాలిసీ తాలూకు డబ్బు, ఈమాత్రం స్థిరచరాస్తులతో మిగిలిపోయిన సంసారానికి మా బాబాయికన్నా పెద్ద దిక్కు లేదు. బాబాయిపట్ల నాకైనా, తమ్ముళ్లకైనా అచంచలమైన భక్తిప్రపత్తు లున్నాయంటే అందుకు కారణం రక్తసంబంధం ఒక్కటి మాత్రమేగాదు. పరులసొత్తును నిప్పుతో సమానంగా భావించే నిజాయితీ ఎక్కడున్నా గౌరవింపబడేదే! చేతనైనంతలో ఎవడికివాడు స్వంతంగానే సంపాదించాలి. అదిగూడా తప్పనిసరిగా న్యాయార్జితంగానే వుండాలి—అన్న ఆర్థిక సిద్ధాంతం ఆయనది! బాబాయి చేసింది నాలుగు రాళ్లు అదనంగా కళ్ల జూడడానికి వీల్లేని బడిపంతుల ఉద్యోగం గనుక 'వృద్ధనారీ పాతివ్రత్యం' లాగా బాబాయి ఆర్థికనీతి అపహాస్యం పాలయ్యే ప్రమాదం లేకపోలేదు. లంచగొండి బంట్రోతు ఒకడు జనాలలో గంటలుకొట్టే ఉద్యోగంలోనైతం దొంగచాటుగా రూకలార్జించి మూటగట్టుకున్న పుక్కిటి కథ ఒకటి యిక్కడ జ్ఞప్తి కొస్తుంది. సంపాదించే విధానంకన్నా, సంపాదించడమే ముఖ్యమనుకున్నట్టయితే ఉపాధ్యాయవృత్తిలోనైతం ఒకింత అదనపు సంపాదనకు వెసులుబాట్లు వుండకపోలేదని ఈ నాడు చాలామందికి తెలిసే వుండాలి. ఒకసారి మా బాబాయికి గవర్మెంటు

పరీక్షల పేపర్లొచ్చాయి. ఎగ్జామినర్ చిరునామా పసిగట్టి ఓ పాతికేళ్ల అమ్మాయి పల్నాటిసీమ సివార్లలోనుంచీ ఊడిపడింది. బక్కపలచటి మనిషి. బ్రతుకు బరువుక్రింద క్రుంగిపోయినట్టున్న వాలకం. వందలకొలదిమైళ్ల రైలుప్రయాణంలో నజ్జుగుజ్జయిపోయివచ్చింది. పసితనంలో పెళ్లయిందట! వెంటనే భర్తృవియోగం. నా అన్నవాళ్లెవరూ లేరు. ఉన్నా ఆదుకోరు. పదేళ్లకు మునుపెప్పుడో పరీక్షకు కూర్చుని ఫెయిలయిందట. ఈసారి యిందులో కడతేరితే తన పొట్టకోసం తాను యితరులపైన ఆధారపడవలసిన అవసరం వుండదట! 'మేష్టారుగారూ! మీ కాళ్లు పట్టుకుంటాను. కనికరించండి. పాసుమార్కు లొచ్చేటట్టు చూడండి'అంటూ అంగలారుస్తుంది. ఒక మానవుడిగుండె కరగడానికి దయనీయమైన ఆకృతి, ఒక దుఃఖగాథ యివి మాత్రమే చాలవన్నట్టుగా ఆమె ఒక ఘనసెంటిమీటరు పరిమాణంతో మడిచిపెట్టుకుని ఓ నూరు రూపాయల నోటుగూడా పట్టుకొచ్చింది. బాబాయి పెదవులు ముడివడ్డాయి. భ్రుకుటి కుంచించుకపోయింది. ముఖం గిరుక్కున అవతలికి త్రిప్పుకుని ఆయన మా జానకమ్మపిన్నిని పిలిచి ఆగంతుకురాలికి భోజనం పెట్టమన్నాడు. భోజనం చేసినతర్వాత ఆమెను హాల్లోకి రమ్మన్నాడు. 'అమ్మాయ్! ఇదేపని మగపిల్లవాడెవడైనా చేసివుంటే చెంపలు వాయించి పంపివుండేవాణ్ణి. నువ్వాడబిడ్డవి. లేనిపోని ఆశలు పెట్టుకుని యింతదూరం వచ్చావు. పొట్లంలాకట్టి ఓ వంద రూపాయలనోటును ఎంతో పదిలంగా తీసుకొచ్చేశావు. దానితోబాటుగా ఒక గురుగింజంత వసనాభిగూడా తెచ్చివ్వుండవలసింది. కాకపోతే యింతకాలం మనిషిలా బ్రతికి ఒక క్షణంలో నన్ను పసరమై పొమ్మంటావటమ్మా నువ్వు! నాకూ వున్నారమ్మా నీలాంటి కూతుళ్లు! ఒకరుగాదు, అయిదుగురున్నారు. వాళ్లు మా నాన్నగారెంతో మంచివాడని గూడా అనుకుంటున్నారు. ఈ అభిప్రాయాన్ని బుగ్గిలో కలప మంటావా? జీవితమన్న పెద్దపరీక్షలో నీకూ, నాకూ యింకా మనకందరికీ మార్కులిచ్చేవాడు వేరే వున్నాడు. వాడి పరీక్షలోనమ్మా మనకు పాసుమార్కులు రావలిసింది. వెళ్లవమ్మా, వెళ్లు' అన్నారు. ఆమె వెళ్లిపోయింది. బాబాయి ఆమెకు మార్కులు వేశాడా, లేదా అన్నది మా పాలిటికి ఒక చిదంబర రహస్యంగా వుండిపోయింది.

ఇలాంటి మా రామనాథం బాబాయిని లోకులు కొందరు అప్పుచేసి తీర్చనివాడని అనుకోవడం నేను విన్నాను. అప్పు, ముప్పు అక్కచెల్లెళ్లని బాబాయి నమ్మకం. ఆయన అప్పు చెయ్యనే చెయ్యడు. ఒకవేళ చేస్తే తీర్చేదాకా నిద్రపోడు. మరైతే ఆయన పైన యిలాంటి అపోహ అల్లుకోడానికి కారణమేమై వుంటుంది? వాకబు చేశాను. అత్యంతాశ్చర్యకరమైన విశేషోదంతం ఒకటి తెలిసింది. బాబాయి అప్పుచేసిందిగానీ, దాన్ని తీర్చకుండా ఎగరేసిందిగానీ ఈ జన్మలో కాదట! గడచిన జన్మల్లోనట! దాఖలా ఏమిటన్నాను. ఇదిగో—ఈ అయిదుగురు కూతుళ్లేనన్నారు!

నేను తెల్లబోయాను.

మనం గుర్తించక పోవచ్చు. గుర్తించడానికి నిరాకరించవచ్చు. అంతమాత్రాన ఒక సత్యం లోకం నుంచీ అంతర్హితమైపోదు. ఆ సత్యాన్ని లోకులు మిరపకాయలతో ముంత పొగపెట్టినంత ఘాటుగా, నరాల్లోకి యింజక్షను దించినంత సూటిగా చెబుతున్న మాట నేను కాదనను. కానీ యిది నా ముఖం నీకు, నీ ముఖం నాకు కనిపించేటంత వాస్తవమని మాత్రం ఒప్పుకుంటాను. మా రామనాథం బాబాయి పెద్దకూతురు శారద. గోడకు మేకుగొట్టి పటం తగిలించాలన్నాసరే, బాబాయికి శారద తోడ్పాటు కావాలి. ఆమె పిన్నికి చేదోడుగా లేకపోతే శుక్రవారం తలంట్లయినా వాయిదా పడవలసిందే! నలుగురు చెల్లెళ్లకూ శారదే మానీటరు. ఇంటిని తీర్చిదిద్దడం ఒక అపురూపమైన కళ. ఈ కళాకౌశలం శారదకు చాలా చిన్నతనంలోనే అబ్బింది. మగబిడ్డలు లేని కొరత తనకు శారదవల్ల తీరిందనుకుంటాడు బాబాయి. 'నా తల్లిని చిదిమి దీపం పెట్టుకోవచ్చు' నంటుంది పిన్ని. రెండో అమ్మాయి సావిత్రి.

అక్కయ్యలా అంత అందంగా వుండదుగానీ, అది మాటల్రపోవు. పాటల పేటిక. నడయాడే రేడియో సెట్టు. మూడోది పద్మ. ఈవిడ పలుకే బంగారం, నడకే సింగారం, లేచినిలబడి కాళ్లూ చేతులూ విదిలించినా అదొక నాట్యపేలలా వుంటుంది. భార్గవి, మైథిలి—చివరి వాళ్లిద్దరూ కవలపిల్లల్లా, ముచ్చటైన చలువరాతిబొమ్మల్లా కనిపిస్తారు. ఆ యిల్లు నవ్వుల పూదోట. ఉత్సాహదేవత క్రీడామందిరం. ఈ ఆనందసాగరం లోలోతుల్లో బడబాగ్ని దాగివున్న సత్యాన్ని నేను చాలా ఆలస్యంగా గుర్తించాను.

ఒక్కొక్కరికీ ఎంత కనీసంగా లెక్కవేసుకున్నా ఒక పదివేలు చొప్పున అయిదుగురికీ కలిసి మా బాబాయి యాభైవేల రూపాయల అప్పును లోకానికి చెల్లించుకోవలసివుంది.

పిత్రార్జితం పూజ్యం, ఇల్లొక్కటే ఆస్తి, ఉద్యోగమే జీవనాధారం. ఇతర చాకచక్యాలు సున్న. బాబాయి ఎక్కడినుంచీ తీసుకొస్తాడు డబ్బు! అయిదుగురమ్మాయిలకూ ఎలా పెళ్లిళ్లు చేస్తాడు?

స్కూలుఫైనల్లో శారద స్కూలుకంతా ఫస్టున పాసయిందని తెలిసిన రోజున ఆ ఆనందంలో పాలుపంచుకోడంకోసం బాబాయిగారింటికి వెళ్లాను. పిన్ని తన సంతోషాన్ని మైసూరుపాకుల రూపంలో పంచిపెడుతోంది. రెండు ముక్కలు నా చేతిలో పెట్టి 'ఒకటి నీకు మామూలుగా యివ్వవలసింది. ఇంకొకటి జ్యేష్ఠభాగంరా రాజా!' అంది. శారద చెల్లెళ్లనందరినీ వెంటబెట్టుకుని గుడికి వెళ్లిందట. బాబాయి పెరట్లో మల్లెపందిరి దాపుగా వాలుకుర్చీ వేసుకుని వెర్రిగా ఆకాశంవైపు చూస్తున్నాడు.

హక్కున్నవాడికి బాధ్యత వుండకపోదు. పిన్ని మూలంగా నాకున్న హక్కేమిటో తెలిసింది. బాధ్యత బాబాయి గుర్తుచేశాడు. 'కూచోరా రాజా! నీతో ఒక విషయం చెప్పాలి' అన్నాడు బాబాయి.

కూర్చున్నాను.

'ఈ శారద అనే అమ్మాయి నా అంచనాలను తల్లక్రిందులుగా చేయడమే పనిగా పెటు కుందిరా రాజా! పరీక్షలకు కూచున్న వాళ్లందరూ విధిగా పాసై తీరాలన్న నిర్బంధమేముంది? పోనీ జస్టుపాసుమార్కులతోనైనా పాసు కావచ్చుగదా! అదీ, యిదీకూడా గాకుండా ఈమె చాలామంచి మార్కులతో పాసై పోయింది. చూడగా చూడగా ఈవిడ నా జాతకాన్ని పరీక్షకు పెట్టేటట్టుందిరా రాజా!'

ఎందుకూ, ఎందుకూ అన్నప్రశ్న నా ముఖంలో గింగుర్లు తిరిగి వుంటుంది.

'నిజమే. నీ కర్థంగాదు.ఇప్పుడీమెకు ఖాయంగా స్కాలర్ షిప్పు లభించే అవకాశం వుంది. ఊళ్లో కాలేజీవుంది. పై చదువులకు పంపకపోతే ఊరూ నాడూ వూరుకోదు. అంతెందుకూ? మీ పిన్నికైనా మనం బవాబు చెప్పుకోలేము...'

'...........'

'పోనీ కాలేజీలో చేర్చామనుకో! కాన్సిక్వెన్సస్ ఏమిటి?'

'అబ్బే, ఏముంటుంది బాబాయ్! అక్కడైనా శారదకు మొదటి మార్కులే వస్తాయి' అన్నాను.

'ఎందుకురావు! తప్పకుండా వస్తాయి. శారద నీళ్లు త్రాగినంత సులభంగా పరీక్షలో పాసై పోతుందని నాకు తెలియదా! అదేరా నన్ను పట్టుకున్న దిగులు! అప్పుడు మనం శారదకోసం ఒక డాక్టరును వెదికి పట్టవలసివుంటుంది. లేదా ఒక ఇంజనీరుకోసం గాలించవలసి వుంటుంది. అలాంటి అల్లుళ్లని వరించడమంటే మాటలా! ఏనుగను భరించినట్టే! అప్పుడిక ఒక్కశారద పెళ్లికే మనకు పాతిక వేలు చాలవు......'

నిజమే! చదువు మాన్పించేస్తే అలా పెద్ద పెద్ద కొండలకు నన్నలు వేయవలసినపని వుండదు. గంతకు తగిన బొంతగా ఒకటి సెలక్టు చేసి కప్పుకు తిరగమని శారదకు బహూకరించవచ్చు.

ఈ మాట నేను మనసులోనే అనుకున్నాను· పైకి అనలేదు. బాధ్యతను భుజస్కంధాలపైన వేసుకునే వయసు అప్పటికింకా నాకు రాలేదు.

కానీ పూచిక పుల్లొకటి అడ్డువేస్తే ఏటిలో నీటిజాలు ఆగిపోదు. ఆగిపోదు సరిగదా ఆ పూచిక పుల్లగూడా నీటివాలువెంట కొట్టుకపోతుంది. శారద చదువుకు లౌకికమైన యిబ్బందులేవీ అవరోధంగా నిలవలేకపోయాయి. చదువులకంతా సరిపోయి, యింకా కొంతడబ్బు మిగిలేటట్టుగా ఆమెకు మెరిట్ స్కాలర్ షిప్పులు లభించాయి.

చూస్తూచూస్తూ వుండగానే నాలుగేళ్లు గడచిపోయాయి.

'ఏమండీ! శారదకు పెళ్లి చేయలేదా' అని ఎవరైనా అడిగితే 'అబ్బే, యిప్పుడెక్కడండీ? ఆమె యింకా చదువుకుంటూ వుంది' అని చెప్పుకో గలిగే అవకాశం చేయిదాటిపోయింది.

'చేయవలసిందే కానీండి! పెళ్లికొడుకేనండీ కనిపించకుండా వున్నది' అంటూ బదులు చెప్పుకో వలసిన అవసరం ఎదురైంది.

'ఇకమీదట క్రొత్తగా పుట్టబోతాడా! ఎక్కడో పుట్టేవుంటాడు' అంటూ ఒక గొప్పసత్యాన్ని సెల విచ్చసాగింది లోకం.

ఎవడో వాడెవడో! ఆ పెళ్లికొడుకు ఎక్కడ వున్నాడో మాకు ఊహకందేదికాదు.

అతగాడి అడ్రసు తెలుసుకునేందుకు మా దగ్గర మాయల మరాటీ అద్దాలు లేవు. పక్షులు మాట్లాడే భాష ఎరుగము. చివరకు అంజనకప్పు వేసి చూచుకోడమైనారాదు.

ఈ దశలో బాబాయి మళ్లీ ఒక సందేహం వెలిబుచ్చాడు. 'చూడరా రాజా! ఇంటిని తెగనమ్మి శారదకు భారీ రేటున పెళ్లికొడుకును కుదురుస్తా మనుకో! అదైనా మన ముంగాళ్లకు మనం వేసు కునే బంధం కాకపోదు. ఎలాగంటావా? రెండో అమ్మాయికి రాబోయే పెళ్లికొడుకు పై రేటులో ఒక్కపైసా తగ్గించడానికి ఒప్పుకోడు. ఈ లెక్కన ఆఖరు బిడ్డదాకా మనం ఈ రేటు నియమాన్ని పాటించనైనా పాటించాలి. లేదా వీళ్లలో కొందరికి పెళ్లిళ్లు చేయడమైనా మానుకోవాలి. విన్నావా బాబూ! అదీ సంగతి...'

పెద్దగా కట్నాలు తీసుకోకుండా, ఒకమాదిరి ఆదర్శవివాహాలు చేసుకునేవాళ్లకోసం మేము పత్రి కల్లోమాత్రం ప్రకటనలు వెయ్యలేదు. మిగిలిన ప్రయత్నాలన్నీ చేశాము.

వివాహమన్నది ఒక మంచికట్టుబాటుగా, ఒక పవిత్రనియమంగా, నూరుకాళ్లాల పంటగా మనం వ్యవహరించడమంతా మాటల్లోనే! చేతలదగ్గరికి వచ్చేసరికి యిది పూర్తిగా వ్యాపారసరళిక్రిందికి రూపాంతరం చెందడం నేను ప్రత్యక్షంగా గమ నించాను. పదివేల రూపాయల పెట్టుబడితో మన మొక వ్యాపారం ప్రారంభిస్తే, అందులో మనం మన పెట్టుబడి తిరిగి రావాలనుకోమా? అందుకు తోడుగా కొంత లాభాపేక్ష వుండడంమాత్రం అను చితమా? కాదే! అయిన డబ్బంతా కుమ్మరించి కుర్రవాణ్ణి చదివించడమెందుకు? చదువుకున్నందుకు వాడి ఉద్యోగమేదో వాడు చేస్తాడు సరే! వాడి జీతం వాడికి సరిపోతుంది. కానీ చదివించినందుకు తల్లి దండ్రుల కేమొచ్చేటట్టు? చిప్ప చేతికి రావా లంటారా? భలేవారండీ మీరు! అదేం కుదరదు. మావాడు డాక్టరు. (కాదా ఇంజనీరు. లేదా లెక్చరరు.) మీరు మాతో సరితూగాలంటారు. మంచిది. మేము తులాభారానికి రెడీ! అబ్బాయి ఈజీక్వల్‌టు అమ్మాయి ప్లస్ పదిహేనువేల రూపాయలు!

నిద్రపట్టని రాత్రుల్లో నేనీ ఈక్వేషన్ని పదే పదే నెమరుకు తెచ్చుకుంటూ గాభరాపడిపోయేవాణ్ణి! 'బాబూ! మీ అబ్బాయి వెల ఎంతండీ?' అని వరుడి వైపు బంధువులను అడిగి తెలుసుకోవాలని వుండేది. మరేం లేదు. అందువల్ల అమ్మాయియొక్క నిజమైన ఖరీదెంతో తెలుసుకోడానికి వీలుంటుందని! మాట వరుసకు అబ్బాయి ఖరీదు పదిహేనువే లనుకుందాం. అమ్మాయి కిమ్మత్తు గుండుసున్న. అబ్బాయివెల పదివేలైతే అమ్మాయి విలువ మైనస్ అయిదువేలు! స్త్రీ పురుషులు, ఆలుమగలు, యువతీయువకులు

అన్నపదాల జంటలు బహుశా ఏ బి. సి. నాటి అదిమ సమాజంలోనో పుట్టివుంటాయి. ఇప్పుడవి ద్వంద్వ సమాసాల్లోనేగానీ మానవ సమాజంలో సమానమైనవిగా పరిగణింపబడటం లేదు.

ఇలాంటి గడ్డుపరిస్థితిలో మాకు ఆపదోద్ధారకుడిలా తటస్థపడినవాడు నరహరి.

నరహరిని గురించి చెప్పుకోవలసిన ముఖ్యమైన విశేషం ఒక్కటే! అతడు అయిదువందల రూపాయల జీతగాడు. చదువు, ఉద్యోగం సాధారణంగా పరస్పరాశ్రితాలు. ఐనా ఒక్కొక్కప్పుడిందులో విపర్యయం పొడచూపడం అసంభవమేమీకాదు. చదువుకు తగిన ఉద్యోగం దొరకవచ్చు. ఎల్లెడలా వున్నట్టే ఉద్యోగలబ్ధిలో సైతం అదృష్ట దురదృష్టాల వెలుగు చీకట్లు వుండనే వున్నాయి. నరహరి అదృష్టవంతుడు. ఏ బడిపంతులుగానో, యల్. డి. గుమాస్తాగానో ఉద్యోగ జీవితం ప్రారంభించి వుండవలసినవాడు ఉత్తరదేశం వెళ్ళి ఒక సాంకేతిక విద్యలో శిక్షణ పొందివచ్చాడు. మెట్లుమెట్లుగా నిచ్చెన ఎగబ్రాకాడు. లోకానికి ప్రత్యేకించి చదువుపైన పెద్దగౌరవ మేమీ లేదు. ఎటొచ్చీ బాగా చదువుకుంటే బాగా సంపాదించవచ్చునని అంచనా! మొదటిదానికన్నా రెండోది ముఖ్యం. సాధనకన్నా సిద్ధి ప్రధానం కదా! నరహరి ఆ రెండోపని ధారాళంగానే చేసేస్తున్నాడు. బస్. నరహరికి శారదను యిచ్చినా యివ్వవచ్చు...

ఈ సంబంధం స్థిరం గావడానికి బాబాయి ప్రయత్నంకన్నా నరహరి ధోరణే ఎక్కువగా తోడ్పడిందని చెప్పాలి. అతడు హిరణ్యాక్షవరాలేవీ కోరలేదు. రెండువేల రూపాయల రొఖ్ఖం చేతికివ్వమన్నాడు. దుస్తులకొక వెయ్యి రూపాయలిస్తే చాలునన్నాడు. వరకట్నం తీసుకునే సాంప్రదాయాన్ని మన్నించడానికేగానీ, లేకపోతే తానీమాత్రంగూడా ఆశించి వుండడన్నంత ఔదార్యం వ్యక్తం చేశాడు. వివాహానికొక గడువు నిర్ణయించి, ఆ గడువులోగా ఓ పిల్లమెడలో తాళిగడితే ఒక లక్ష రూపాయల బహుమానమని ప్రకటించామనుకోండి! ఆ గడువుకిక కొద్దిరోజుల వ్యవధిమాత్రమే వున్నప్పుడు మానవుడు తహతహలాడిపోవడం సహజమే! అలాంటి ఉత్కంఠ ఏదో నరహరిలో కానవచ్చింది. ఇందుకు కారణమేమిటో తెలిస్తే నరహరి స్వభావాన్ని గురించి ఒక అవగాహనకు రావడానికి వీలవుతుంది. కోదండాన్ని అడిగిచూచాను. అన్నట్టు కోదండ మెవరో చెప్పాలి గదూ! నరహరికో అక్కచెల్లెలుంది, రాజమ్మ అన్న పేరుతో. ఆ రాజమ్మ మొగుడు కోదండం.

నరహరికి తల్లిదండ్రులు లేరు. అందువల్ల మగపెళ్ళివారి తరఫున ఏకైకప్రతినిధిగా వ్యవహరించే హక్కు కోదండానికే దక్కింది. ఎందుకో తెలియదుగానీ అతడు నన్ను ఆడపెళ్ళివారి తరఫున ఒక కీలకమైన వ్యక్తిగా లెక్కగట్టేశాడు. దూరంగా తీసుకెళ్ళి ఈ పెళ్ళి ఎలాగైనా తొందరగా జరిగిపోయేటట్టు చూడమన్నాడు. ‘అది కాదండీ కోదండంగారూ! ఇదేమైనా బంగారుకత్తా గొంతు కోసుకోడానికి? ఎందుకండీ ఈ సంబంధంపట్ల యింతగా మొగ్గుజూపుతున్నారు?’ అని నేను సూటిగానే ప్రశ్నించేశాను. కోదండం నవ్వాడు. ‘అమ్మాయి అందంగా వుంటుందనా?’ అన్నాను. కాదన్నాడు. ‘గుణవంతురాలనా?’ ‘ఏమో, ఎవరికి తెలుసు’నన్నాడు. ‘సాంప్రదాయం మంచిదనా?’ ఆ విషయాన్నిగురించి తాము వాకబు చేయనేలేదన్నాడు. ‘బాబ్బాబూ! మరైతే కారణమేమిటో చెప్ప’మని ప్రాధేయపడ్డాను.

చెప్పాడు కోదండం. బాగా చదువుకున్న అమ్మాయినే పెళ్ళిచేసుకోవాలన్నది ఆదినుంచీ నరహరి అభిమతమట!

‘తెలిసిపోయిందిలెండి కోదండంగారూ! చదువుకున్న అమ్మాయి అయితే సంపాదిస్తుందని! అంతే గదూ?’ అన్నాను.

కాదట!—‘అబ్బే, అదేం లేదయ్యా రాజశేఖరం! పెళ్ళాం ఉద్యోగం చెయ్యడానికి నా బావమరిది చచ్చినా ఒప్పుకోడు. భార్యను పదిమంది మగవాళలోకిపంపి తన పనేదో తాను చూచుకోడానికి మావాడేం గాజులు తొడుక్కోలేదు’ అన్నాడు కోదండం.

పరవాలేదు! అర్ధాంగిని 'బెటర్ ఆఫ్' అంటాడు యింగ్లీషువాడు. జీవితం పొడుగునా సాహచర్యానికి చదువుకున్న అమ్మాయిని ఎన్నుకోవడం ఉత్తమ సంస్కారానికి గుర్తే! ఇందులో నరహరిని తప్పులుపట్టవలసిన పని లేదనుకున్నాను.

తాంబూలా లిచ్చేసుకున్నాం.

వరుడివైపు బంధువులు అత్యల్ప సంఖ్యాకులు. తోబుట్టువు, ఆమె భర్త, ఈ దంపతుల బిడ్డలు ముగ్గురు, కొందరు స్నేహితులు—యింతకుమించి ఆ పెళ్లిలో కొత్తమొగాలేవీ నాకు కనిపించలేదు.

మొదటినుంచీ గ్రంథుల్ని పసిగట్టడం నా వంతయితే వాటిని విడగొట్టడం కోదండం వంతే అయింది. నరహరికి బంధువుల బలగం తక్కువగా ఏమీలేదట! కానీ వాళ్లు నరహరి పచ్చగా బ్రతుకుతున్నందుకు కళ్లల్లో నిప్పులు పోసుకుంటున్నారట! 'వాళ్లకిబ్బడి ముబ్బడిగా నిప్పులు సన్నాయి చేయడానికే గదయ్యా ఈ వివాహం!' అంటూ వెకిలిగా నవ్వేశాడు **కోదండం.**

జీవితం కురుక్షేత్ర సంగ్రామంలాంటిదైతే అందులో నరుడిలాంటి నరహరికి గీతోపదేశం చేస్తున్నవాడు కోదండమేనని నాకు తరువాత తరువాత తెలిసింది. కానీ అతడి విశ్వరూపం తాలూకు సూక్ష్మలక్షణాలనుమాత్రం నేను పెళ్లిపందిరిలోనే గమనించాను. ఏది ఎలా జరగాలన్నా, ఏది ఎలా జరగగూడదన్నా అన్నింటికీ కోదండం తానే నిర్దేశకుడుగా వ్యవహరించడం మొదలెట్టాడు. 'మావాడు పాంటులేగాని పంచలు కట్టుకోడు. తలపాగా చుట్టుకోడం వాడివల్లనయ్యే పనిగాదు. మీరు గంటల తరబడి పీటలపైన కూచోమంటే వాడు కూచోడు... అమ్మాయ్! కాస్త అడుగు సాచి వెయ్యగూడదూ? అడుగులో అడుగు వెయ్యడమేనమ్మా మొదట నేర్చుకోవలసింది......శాస్త్రిగారూ! మీకు పెళ్లి మంత్రాలు క్షుణ్ణంగా రావని మేమనలేదే! కానివ్వండి. తొందరగా ముగించండి...అయ్యా! అరంజోతిని చూడ్డమిప్పుడుగాదండీ! ఇప్పుడు ముందుగా మనం తీసుకోవలసినవి ఉపాహారాలు...' ఇలా అతడు సమస్తమైన పెళ్లితతంగాన్ని తన యిష్టాయిష్టాలకు అనుగుణ్యంగా సర్దుబాటు చేసుకోసాగాడు.

ఎంత ఎబ్బెట్టుగా వున్నప్పటికీ బంధువర్గాన్ని కలవరపాటుకు లోనుచేసింది కోదండం ప్రవర్తన గాదు—విన్నవాళ్లు విన్నట్టుగా స్తబ్ధులైపోయే ఉదంతం, పెళ్లి జరిగిననాటి సాయంకాలం గుసగుసల స్థాయిలో ప్రచారమైంది. చీర మార్చుకుని, పూలతో జడల్లుకుని, పాపట బొట్టుపెట్టుకుని నాలుగు రకాల కంఠాభరణాలతో ముస్తాబై పెళ్లికూతురు పేరంటాళ్లమధ్య కూర్చుని వుండగా, పెళ్లికొడుకు దగ్గరినుంచీ పిలుపు వచ్చిందట! తక్కుతూ, తారుతూ ఆమె గదిలోకివెళ్లి నిల్చోగానే నరహరి ఒకసారి క్రిందికీ, పైకీచూచి 'చెప్పులు తొడుక్కో! అలా కొంతదూరం షికారు వెళ్లొద్దాం' అన్నాడట! శారద తన చెవుల్ని తానే నమ్మలేకపోయి వుంటుంది బహుశా! 'షికారుకా? అబ్బే, నేను రాను. నాకు సిగ్గు' అంటూ ఆమె యీవలికి రాబోతుండగా 'సిగ్గా! ఎందుకూ? చదువుకోని బ్రూట్‌లా వున్నావే!' అన్నమాటలామెకు విసురుగా వినిపించాయట!

బంధువుల్లో బుద్ధిమంతులైన వాళ్లు కొందరు పై ఉదంతంపైన చక్కని, చిక్కని వ్యాఖ్యానం ఒకటి రూపొందించారు—శారద ఒకవేళ బ్రూట్ అయితే కావచ్చు. కానీ చదువుకోని బ్రూట్‌కాదు!

చిత్రమేమిటంటే పెళ్లయిన క్రొత్తలో ఏ పేచీ ప్రారంభమైనప్పటికీ చివరికది 'చదువు'లోకి పర్యవసానం చెందుతూ వచ్చింది. కోదండం పిల్లలు తలదువ్వమని, స్నానం చేయించమని, బట్టలు మార్చమని యిలా గంటగంటకూ ఒక అభ్యర్థనతో తల్లి దగ్గరకు వచ్చేసేవారు. అన్నగారి అత్తారింటిలో ఆడపడుచు హోదా వెలిగిస్తున్న రాజమ్మ 'అయ్యో, నన్నడుగుతారేమ్రా! వెళ్లి మీ అత్తయ్య నడగండి' అంటూ రెక్కమానులా చేయెత్తి చూపించేది. ఆ కుర్ర కుంకలు గనుక కాస్త ఓపికపడితే వాళ్ల

అవసరాలేమిటో గమనించి పంపేదే శారద. కానీ వాళ్ల కెక్కడి కక్కడే తొందర. వెళ్లినవాళ్లు వెంటనే తిరిగివచ్చి అత్తయ్య వినిపించుకోలేదని మొరపెట్టుకునేవాళ్లు. 'నాదే తెలివితక్కువరా బాబూ! చదువుకున్నవా ళ్లెక్కడైనా యిలాంటి పనులు చేస్తారా? ఊరుకోండూరుకోండి. మీకు స్నానాలు, బట్టలు మార్చుకోడాలు, తలదువ్వుకోడాలు అలాంటి వేవైనా మన వూరికి వెళ్లినతరువాతనే'అంటూ రుస రుస లాడేది రాజమ్మ.

భర్తకోసం భార్య సునాయాసంగా చేసిపెట్టే పనులు కొన్ని వున్నాయి. కోటు వేసుకోడం, గుండీలు పెట్టుకోడం, బూట్లు తొడుక్కోడం, తల దువ్వుకోడంలాంటివి మగవాడు స్వయంగా చేసుకోజాలని వేమీకావు. కానీ అదొక సరదాగా భార్య అలాంటి పనులు చేసిపెట్టడం లోక సహజమే! కానీ యిది మనసూ మనసూ కలిసినతర్వాత మాట. ఇల్లలికి ముగ్గులుపెట్టగానే పండగైపోయిందని తొందరపడితే వట్టిబోకులుతప్ప గంజినీళ్లయినా దొరకవు. బ్రతుకు బ్రతుకంతా పండుగకావడమన్నది ఆలుమగలమధ్య నీవు, నేను అన్న భేదభావం నసించిపోయినప్పుడు మాత్రమే సాధ్యం. భార్య కేదైనా పని పురమాయించి, ఆ పని చేయకపోతే ఆవిడలో విధేయత లోపించినట్టేనన్న కొలబద్ద చేతబట్టుకుని ముళ్లపైన కూచునేవాడు నరహరి. ఎక్కడికక్కడే పరీక్షలు. ఎప్పటికప్పుడే ఫలితాల నిర్ణయం. మళ్లీ యిందులోనూ ఈ పరీక్షల నిర్వహణంతా ఒక భర్త బాధ్యతపైన్నే జరిగితే అదొక పద్ధతి. అలాకాకుంటా దీనికంతా సూత్రధారిత్వం యింకొకరిది కావడంతో పరిస్థితి మరింత జుగుప్సావహంగా తయారైంది.

శారద యింకా పుట్టింట్లోనే వుంది. కన్న వాళ్లను, తోబుట్టిన వాళ్లను వదిలిపెట్టి ఒక అపరిచిత ప్రదేశానికింకా వెళ్లనేలేదు. కానీ పుట్టి పెరిగిన సుపరిచిత ప్రదేశంలోనైతం భర్తవైపు బంధువుల్లో ఏ ఒక్కరు ఎదురైనా ఆమె జడుసుకోవడం నేను గమనించాను. వేటగాళ్లొచ్చేశారు. అడివిలో గుడారాలు వేసుకున్నారు. జింకపిల్ల వలలో తగులుకుంది. తప్పించుకునే వెరవులేదు. రేపో మాపో కాళ్లుకట్టి తమవెంట తీసుకెళ్లిపోనున్నారు. దిగులు నీడలు పారాడుతున్న శారదముఖాన్ని చూచినప్పుడల్లా ఆ జింకపిల్ల రూపం కళ్లకు గట్టినట్టుండేది!

అల్లుడితోబాటు గిల్లుడుగా బాబాయిగారింట తిష్టవేసిన కోదండం ఉబుసుపోకకోసం అప్పుడప్పుడు నాతో ప్రసంగం మొదలెట్టేవాడు. ఆ మాటల సందర్భంలో అతడు భార్యా భర్తల సంబంధాలను గురించి కొన్ని దివ్యమైన అభిప్రాయాలను నా చెవిలో వేశాడు. మొగుడు రౌతు. పెళ్లాం గుర్రం. రౌతు మెత్తగావుంటే గుర్రం ఏం చేస్తుంది? అన్నాడు. మూడు కాళ్లతో నడుస్తుందన్నాను. 'మూడు కాళ్లతో నడవడమేగాదు. నీ నెత్తి పైకెక్కి కూచుంటుంది. అప్పుడిక రౌతే గుర్రం. గుర్రమే రౌతు. ఏం చేస్తాం' వంటూ పళ్లికిలించాడు. 'బాబ్బాబూ! ప్రమాదమే. దీనికి విరుగుడేవిటో సెలవివ్వం'డన్నాను. 'ఉన్నదొకటే ఉపాయం. ఆలస్యం చెయ్యకుండా గుర్రాన్ని అదుపులో పెట్టుకోవాలి' అన్నాడు. ఇందుకైనా సులభోపాయం సెలవివ్వదగిన వారు తమరేనన్నాను. 'ఏముంది! వెనుకా ముందూ చూడకుండా పట్టుకుని చితక బాదడమే' నన్నాడు. కోదండం దండనీతిని నేను మారుమాటాడకుండా ఒప్పుకునేవాడినే! కానీ అతడు పెళ్లాన్ని కొడుతుండగా నేనెప్పుడూ చూడలేదు. 'ఇదిగో, వీళ్లనలా ఎక్కడికైనా తీసుకెళ్లి రాగూడదూ?'అని భార్య ఒకసారి గదమాయిస్తే, ముగ్గురు పిల్లల్ని వెంటబెట్టుకుని మళ్లీ ఒక జాముసేపటిదాకా ఇంటికొక మైలు దూరంలో ఎక్కడా కనిపించని కోదండం రాజమ్మని కొట్టగలడని నేను నమ్మను. తాను సాధించలేకపోయిన పనిని బావమరిది సాధిస్తే కనులపండువగా తిలకించాలన్నది అతడి ఉద్దేశమైతే కావచ్చు.

పులిమీద పుట్రలాగా యింతలో కోదండాన్ని గురించి మరికొన్ని వాస్తవాలు తెలిసొచ్చాయి.

కోదండంది చిన్న పల్లెటూరు. ఉద్యోగంలేదు. కొద్దిపాటి భూస్థితిమాత్రం వుంది. పల్లెలో బ్రతుకంటే అతడి భార్యకు రోత. పల్లెటూరి మగడన్నా ఏవగింపే. కానీ కోదండం పట్నవాసపు మగడుగా వుండడానికైనా తన కేమీ అభ్యంతరం లేదన్నాడు. ఇద్దరూ కలిసి కట్టుగా మాట్లాడుకుని బావమరిది కాపురం చక్కదిద్దడంకోసం పిల్లలతో సహా పట్నవాసం వచ్చేశారు. రావడమే రావడం! తిరిగి వెళ్లలేదు. ఎప్పుడైనా వెళ్లవలసివస్తే కోదండం ఒక్కడు మాత్రమే వెళ్తాడు. కౌలు కిచ్చిన భూములపైన కోరుగింజలు వసూలుచేసి అక్కడి కొట్టువాడికే కొలిచి డబ్బు జేబులోవేసుకుని చక్కా బస్సెక్కేస్తాడు!

ఒకానొక వస్తువును మన యిష్టం వచ్చినట్టు మనం ఉపయోగించుకోవచ్చు. కానీ మనిషి విషయంలో చాలా ప్రతిబంధకాలున్నాయి. మనిషికి కోరిక లుంటాయి. అభిరుచులుంటాయి. వాటికి తగ్గట్టు యిష్టాయిష్టా లుంటాయి. తన పెళ్లికి సంబంధించి శారద ఆశలు, ఆశయాలు ఎలాంటివో తెలుసుకోడాని కెవరూ ప్రయత్నించలేదు. ఎలాగైనా ఆమెను వదిలించుకోడ మొక్కటే తమ ధ్యేయమైనట్టుగా ప్రవర్తించారు. పెళ్లయిపోయింది. శారద రూపవతి, గుణవతి, విద్యావతి. కానీ పెళ్లిళ్ల సంతలో ఆమె వెలపోవడానికి ఈ క్వాలిఫికేషన్లే కారణమని తోచదు. తనకులేనిదానిపైన తన ఆధిక్యతను ప్రకటించడంకోసమే ఆ మొగుడు ఈ పెళ్లి చేసుకున్నట్టున్నాడు. ఈ అధిక్యతా ప్రకటనం పెళ్లయిన మరుక్షణంనుంచే ప్రారంభమైపోయింది. నరహరికి సెలవులైపోవస్తున్నాయి. అతడు భార్యను పుట్టింట మరికొంతకాలం వుండనివ్వగలడన్న ఆశకు తావులేదు. అంచెలవారీ పద్ధతిలోగాకుండా ఒక్కవూపులో అతడు భార్యను లోగొనే ప్రయత్నంలో వున్నాడు. కానీ క్రొత్తజీవితంలోకి నిర్భయంగా చొచ్చుకపోయే చొరవ శారదలో లీలగానైనా కానరావడంలేదు. ఏమౌతుంది? ఏమౌతుంది? అన్న సందేహం గొంతుకోసి క్రిందపడవేసిన కోడిపెట్టలా వా మనసులో కొట్టుమిట్టాడిపోతోంది.

శారద తన ఆవేదనను ఎవరితో చెప్పుకుంటుంధి? తల్లిదండ్రులు ఎలాగో ఆమెకు పెళ్లి చేసేశాముగదా అన్న సంతృప్తితో వున్నారు. చెల్లెళ్లు క్రొత్త పెళ్లికూతుళ్ల వాలకమింతే కాబోలు ననుకుంటున్నారు.

ప్రయాణానికిక ఒకటి రెండురోజుల గడువుందనగా శారద ఒక చిన్నకోరికను వ్యక్తం చేసింది. పోస్టాఫీసుకు వెళ్లి ఓడజను కవర్లు తెచ్చిపెట్టమంది.

'అలాగేనమ్మా !' అన్నాను.

'నాకేమో సందేహంగానే వుందన్నయ్యా ' వీళ్లు జాబులు వ్రాయడానికైనా అనుమతిస్తారనిపించదు' అంది

'పరవాలేదమ్మా ! వీళ్ళూ మనుషులేగదా !' అన్నాను.

'అవునో, కాదో తేల్చుకోడానికేగదా వెళ్తున్నది'.

నవ్వలేక నవ్వింది శారద.

కంటిలో నలుసుపడి కలుక్కుమన్నట్టుగా మనసు చివుక్కుమంది.

శారద సంసారానికి వెళ్లిపోయిన నాలుగో నాటినుంచీ బాబాయి గారింట్లో అందరికీ పోస్టుమేన్ కోసం ఎదురుచూడడం ఒక నిత్యకృత్యమైపోయింది. కానీ మొదటి ఉత్తరం వాళ్ల తీర్పును పూర్తిగా పరీక్షించిన తర్వాతగానీ అందలేదు.

'ప్రియమైన నాన్నగారికి నమస్కారాలు. జాబు వ్రాయడం ఆలస్యమైనందుకు మన్నించండి. మీ ఉత్తరాలు నా కందకపోయినా, వ్రాస్తుంటారని తెలుసు. కానీ నేను వ్రాయనందుకు ఒక కారణం వుంది. మీకు, అమ్మకు, యింకా అక్కడున్న మనవాళ్ల కందరికీ కాస్తంత సంతోషం కలిగించే వార్త ఏదైనా యిక్కడ కనిపిస్తుందేమోనని యిన్నినాళ్లు వేచివున్నాను....

'పోగా యింకొక కారణం లేకపోలేదు. జాబులు వ్రాయడానికి కావలసిన ఏకాంతం యిక్కడ దొరకదు. అనుక్షణం నేనేం చేస్తున్నానో గమనించడానికి

యింట్లో గూఢవారులున్నారు. వాళ్ల దృష్టిలో జాబులు వ్రాయడంకన్నా తప్పిదం లేదు. చదువుకున్నవాళ్లు చేసే తప్పుడు పనుల్లో జాబులు వ్రాయడ మొకటని వీళ్ల అభిప్రాయం.

'పెళ్లి కావడంవల్ల నా బ్రతుకులో వచ్చిన పెద్దమార్పు, మీకందరికీ దూరం కావడం. మధ్య దూరం రెండువందల మైళ్లు. కానీ నేను మిమ్మల్ని మరచిపోయేటట్టుగా చేయగల ఆప్తులుగానీ, ఆత్మీయులుగానీ నాకిక్కడెవరూ కనిపించడం లేదు. వీళ్లు నాపైన ఏదో ఎక్స్‌పెరిమెంటు చేయడాని కన్నట్టుగా యిక్కడికి నన్ను తెచ్చేసుకున్నారు. ఆ ఎక్స్‌పెరిమెంటు నిరాఘాటంగా సాగిపోతోంది. ఎంతసేపు చేసినా తెమలని చాకిరీలో నా ఒళ్లు యంత్రంలా మసలుకోడానికి అలవాటు పడిపోతోంది. ఎక్కడ తీరిక దొరకి పోతుందోనని పనులు పురమాయించడమే పనిగా ఆడపడుచుగారు అత్తగారులేనికొరతను తీర్చేస్తున్నారు. పనిచేయకుండా చెడదింటే ఒళ్లు బలిసి కొవ్వెక్కుతుందట! పిల్లినో, కుక్కనో చాటుగా పెట్టుకుని అన్నమాటేననుకోండి! కానీ నేనిక్కడ పిల్లి కన్నా, కుక్కకన్నా ఉత్తమప్రాణిగామాత్రం లెక్కింపబడడం లేదు.

'రాత్రుల్లో పడుకుంటాను. ఎప్పుడునిద్రపడుతుందో తెలియదు. తెల్లవారుజామున మెలకువ వస్తుంది. నేనిప్పుడుండడం మన యింట్లో కాదని జ్ఞప్తికివస్తుంది. ఈ దిగులింక మళ్లీ నిద్రలో ఒళ్లుమరిచేదాకా నన్ను వదిలిపెట్టదు. ఓ పత్రిక చదువుకోగలనన్న ఆశలేదు. ఒక మంచిమాట వినగలనన్న ఆశలేదు. చుట్టూరావున్న పెద్దప్రపంచం నా బ్రతుక్కొక చిన్న చెరసాలను ఏర్పాటుచేసింది. ఈ చెరసాలలో నేనొక్కదాన్నే ఖైదీని! మిగిలిన వాళ్లందరూ నాపైన జైలువార్డెన్లు!

నాకు తెలియక అడుగుతున్నానండీ నాన్నగారూ! ఏంచేశానని నాకీ శిక్ష?'

కూతురు తండ్రిని నిలదీసి అడగవలసిన ప్రశ్నే! బాబాయికి మతిపోయినట్టయింది. ఆయన వెంటనే ప్రయాణం తలపెట్టేశాడు. వెళ్లిననాడు రావడానికైతే నాలుగురోజుల్లోనే తిరిగి వచ్చేశాడు. కానీ ఎలా వచ్చాడు? పాలిపోయివచ్చాడు. ముఖం వ్రేలాడవేసుకునివచ్చాడు. మనిషి ఎదురైతేచాలు, ఆయన కళ్లల్లో కన్నీరు. పలకరిస్తేచాలు కంఠంలో గాద్గద్యం.

అనుభవించేకాలంలో బాధలు హృదయాన్ని తొలిచివేస్తాయి. అప్పట్లో వాటినిగురించి మాట్లాడుకోడమంటే ఉన్న బాధను ద్విగుణీకృతం చేసుకోడమే! పెద్దసినిమాలోనుంచీ కొన్నిబొమ్మలు మాత్రం కత్తిరించి, ఒకటిగా అతికించి చూసినట్టుగా బాబాయి కొన్ని వర్తమానాలు మాత్రమే చెప్పగలిగాడు.

అక్కడున్న నాలుగు రోజుల్లోనూ నరహరి ఒకసారి మాత్రమే మామగారిని పలకరించాడట! అదిగూడా 'ఉన్నట్టుండి వచ్చేసినట్టున్నారే' అంటూ వెకిలిగా ఆశ్చర్యం ప్రకటించడం మాత్రమేనట! శారద కెన్నోవిషయాలు చెప్పాలనేవుంది. కానీ అవకాశం దొరకలేదు. నరహరి ఉదయం తొమ్మిదింటికి గానీ నిద్రలేవడు. పదికొట్టేసరికి డ్యూటీకి వెళ్లిపోతాడు. రాత్రి ఏ ఏడింటికో ఎనిమిదింటికో యిల్లు చేరుకుంటాడు. అప్పు డతనివెంట విధిగా కొందరు స్నేహితులుంటారు. ఒకనవ్వులా, ఒకమాటలా, ఒకపాటలా, ఆయింటిని వాళ్లొక లాడ్జికన్నా భిన్నమైనదిగా భావించరు. అక్కడే పేకాటగూడా కొనసాగుతుంది. ఏవైనా పానీయాలు కావలసివస్తే కోదండం సరఫరా చేస్తారు. ప్రొద్దస్తమానం శారదకు యింటిచాకిరీతోనే సరిపోతుంది. రాత్రివేళ భార్యాభర్త లొకరిముఖం ఒకరు చూచుకునే టప్పటికి లోకం మొద్దునిద్రలో మునిగివుంటుంది. ఈ ఏర్పాట్లనుబట్టి చూస్తే, శారదలోనుంచీ మానవాంశను లుప్తంచేసి, కేవలం ఒకయంత్రంగా మార్చి, ఆ యంత్రాన్ని తన యిచ్చ వచ్చిన రీతిలో వాడుకోజూస్తున్నట్టున్నారు.

'చాలుబాబూ! ఇక చెప్పొద్దండి' అంటూ దూరంగా వెళ్లిపోయింది పిన్ని.

'కాదురా రాజా!' వాపోయాడు బాబాయి. 'స్నానం చేస్తుండగా శారద టవల్ తీసుకొచ్చింది. 'సాయంకాలమేనా నాన్నా వూరికి వెళ్లడం' అని అడిగింది. 'అవునమ్మా' అన్నాను. 'నన్ను మీతోగూడా తీసుకెళ్లరా నాన్నా ? ఇక్కడే విడిచిపెట్టి వెళ్లి పోతారా ?' అంది. ఏంచేయను చెప్పు. వాళ్లు ముఖమిచ్చి మాట్లాడకనేపోతే యిక అమ్మాయిని వుంపించే దెక్కడ?'

ఇల్లుంటుంది. అందులో బల్బులుంటాయి. ఫాన్లుంటాయి. రేడియో వుంటుంది. వైరింగులో లోపం వుండదు. కానీ మెయిన్‌స్విచ్ ఒకటి ఆఫ్ చేసినప్పుడు మిగిలిన వెన్నిఫున్నాలేనట్టే! బాబాయి గారి యిల్లు సరిగ్గా యిలా తయారైంది. నవ్వులు లేవు. పాటలులేవు. ఒకరితో ఒకరు మాటాడుకోడం గూడా తగ్గిపోయింది. బ్రతకాలంటే వేళకింత తిండి తినాలి. ఆ తిండికోసం ఎవరు చేయవలసిన పనులు వాళ్లు చేసుకపోవాలి. అ యింట్లో యింతకుమించిన జీవన చైతన్యం కనిపించడం మానేసింది.

రోజులు గడచిపోతున్నాయి.

బాబాయి రకరకాలుగా ఉత్తరాలు వ్రాసి చూచాడు. దేనికీ ప్రత్యుత్తరం లేదు.

పిన్ని ఎలాగో మూడు మాసాలదాకా ఓపిక పట్టగలిగింది. ఆ పైన అమ్మాయిని కళ్లజూడక పోతే తిండి దిగని, నిద్రపట్టని పరిస్థితికి దిగజారి పోయింది.

ఒకనాటి ఉదయం సైకిలుపైన వెళ్తూ పోస్ట్‌మేన్ తటాలున యింటిముంగిట దిగేశాడు. 'పోస్టు' అంటూ కేకవేశాడు. సుడిగాలిలా వెలుపలికి వచ్చి పిన్ని ఉత్తరం చేతికి తీసుకుంది.

ఆ ఉత్తరంలో సంబోధన లేదు. సంతకం లేదు. పెన్సిలుతో గిజిబిజిగా వ్రాసిపెట్టిన కొద్ది పాటి వాక్యాలుమాత్రం వున్నాయి.

'యాతన దుర్భరంగా వుంది. ఉత్తరంలో వ్రాయడానికి వీలులేని పరిణామాలు ఏర్పడ్డాయి. ఆడ వాళ్లుఅత్మహత్యకెందుకుతెగబడతారో తెలుసుకున్నాను. ఒక్కటే కోరిక. ఎలాగైనా యిక్కడినుంచి బయట పడాలి. గుండె అరచేతిలోపెట్టుకుని ఈ ఉత్తరం వ్రాస్తున్నాను. ఈ జాబు మీకు సకాలంలో చేరి, యిది చేరిన నాలుగురోజుల్లో మీరిక్కడికివచ్చి, నేను మీతో వచ్చేయగలిగితే, భగవంతుడా! నా కింకేమీ వద్దు. ప్రపంచంలో మరెక్కడున్నా యింత కన్నా నికృష్టపుబ్రతుకు చవిచూడను...'

దేనికైనా ఒక హద్దుంది. ఇప్పుడిక తాము సించడమంటే ఎలాంటి దుర్వార్త వినడానికైనా సిద్ధపడివుండడమే. ఎందుకైనా మంచిదని బాబాయి నన్నుగూడా తనవెంట రమ్మన్నాడు. మేము బయల్దే రింది ఉదయం అయిదుగంటల ఎక్స్‌ప్రెస్సుకు. గమ్యస్థానం చేరుకునేసరికి సూర్యుడు నడిమింటికి వచ్చేశాడు. రోడ్డుపైన జట్కా నిలవగానే, హాల్లో కూచుని వెలుపలికి చూస్తున్న శారద వీధిగుమ్మం లోకి వచ్చేసింది. బాబాయి లోపలికివెళ్లి ఆమె పెట్టె తీసుకొచ్చేశాడు. కారుబారుచేస్తూ రాజమ్మ అడ్డు తగులజూచింది. మరికొంతసేపటికి అక్కడ పదిమందీ ప్రోగయ్యేవారే! ఆలోగా జట్కాబండి కదిలింది.

అనుభవించేకాలంలో బాధలకు అంతుండదనే అనిపిస్తుంది. ఒక్కొక్కక్షణం ఒక యుగంలా తోస్తుంది. అంతటి బాధలోనుంచీ కొద్దినిమిషాల్లో విముక్తి లభిస్తే, ఈ సత్యాన్ని నమ్మడంగూడా కష్టమే! అప్పట్లో బుద్ధి స్తబ్ధమైపోతుంది. శారద ఈ స్తబ్ధతలోనుంచీ బయటపడడానికి చాలా సేపు పట్టింది.

ఉత్తరంలో వ్రాయడానికి వీల్లేకపోయిన వర్తమానాలు క్రమక్రమంగా తెలిసివచ్చాయి. సూది పోటు మాటలతో శారద మనసును గాయపరిచారు. ఇంటెడు చాకిరీలో ఆమె ఒళ్లు హూనమయింది. ఇంత జరిగినా శారద లొంగకుండా వుండిపోయేసరికి

అవతలివాళ్లకు ఉడుకుమోత్తనం ముంచుకొచ్చింది. ఇరుగు పొరుగు యిళ్లలోనుంచీ పత్రికలు తెప్పించుకునే అవకాశం వాళ్లు కల్పించిందే. ఉన్నట్టుండి ఆ పత్రికలద్వారా శారదకు, ఎదురింటి కుర్రవాడికి ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరుగుతున్నాయన్న అపవాదు లేవదీశారు. అప్పటికి నరహరి ఆడది మూసిన ముత్యం, పోసిన పగడంలా ఉలక్కుండా, పలక్కుండా వుండడం కొంపలార్పే లక్షణమన్న నిర్ణయంలో వున్నాడు. శారద సాంసారిక జీవితం కొద్దినెలలపాటు మాత్రమే కొనసాగింది. ఐనా భర్త అనుమానానికి గురికాకుండా వుండే అదృష్టం ఆమె నుదుట భగవంతుడు వ్రాసిపెట్టలేదు. కుటిల వాతావరణం గూడుకట్టుకున్న ఆ యింట్లో శారదకు నిస్సహాయత్వం వినా మరొకటి ఎదురుకాలేదు. ఘోరకలి యింతటితో ఆమెను వదిలిపెట్టలేదు. ఒకనాటి మధ్యాహ్నం రాజమ్మ తన పిల్లలతోసహా మిద్దెపైన గదిలో పడుకుని నిద్రపోతోంది. కోదండం మెల్లగా గదిలో ప్రవేశించి శారద చేతిని పట్టుకున్నాడు. అరవబోతే నోరు నొక్కేశాడు. చేతిలో గాజులు విరిగిపోయాయి. చీరచిరిగి పోయింది. గోళ్లుపడిన చోట్ల గాట్లుపడ్డాయి. కొండంత దౌర్భాగ్యంలో గోరంత అదృష్టంలా ఆ పెనుగులాటలో శారద తాను తానుగా బయటపడ గలిగింది.

మనసులో చోటు చేసుకుని ఆ పైన శరీరం జోలికి వెళ్లడం మనిషి మర్యాద. శరీరాన్ని ఆక్రమించుకుని మనసును అధోలోకాల్లోకి అణగద్రొక్కడం అందుకు విరుద్ధం. మనుషులు కనిపించని చోటునుంచీ మళ్లీ మనుషులు నడయాడే ప్రపంచంలోకి రాగలిగింది శారద. కానీ పాత జ్ఞాపకాలను నెమరువేసుకుంటున్నప్పుడు తలచాటులేని పెనుబీడులో జడివాన వాతబడి తడిసి ముప్పందుమైన పావురంలా ఆమె కుంచించుకపోయేది.

శారద తిరిగి వచ్చిన తరువాత బాబాయి గారింట్లో పోస్టుమేన్‌కోసం వేచి చూడడం మానుకున్నారు. కానీ వద్దన్నా వెంట తగులుకునే అతిథి సత్తుముడిలా అతడు తరచుగా యింటిముందర దిగసాగాడు. ఆ ఉత్తరాలన్నీ నరహరి వ్రాసినవే! ఉత్తరాలవడంకన్నా వాటిని శ్రీముఖాలనడం సబబు. ఒక్కొక్క ఉత్తరం ఒక అల్టిమేటం.

పెళ్లిమూలంగా యువతీయువకులు సన్నిహితులౌతున్నారు. వాళ్లొకరి నొకరు విడిచిపెట్టి దూరంగా వుండిపోవడానికి వివాహబంధం సమ్మతించదు. ఎవడి పెళ్లాం వాడిసొత్తు. ఇప్పుడుకాదుగానీ ఒకప్పుడు ఈ సొత్తును చచ్చిపోయిన మగడితో బాటుగా కాష్టంలోపెట్టి కాల్చిచంపివేసే సంప్రదాయం అమల్లో వుండేది. ఇప్పుడైనా 'నా సొత్తును నేనేమైనాచేసుకుంటాను.నువ్వెవడివయ్యా అడగడానికి' అంటూ అడ్డుపడినవాడిని తన్ని తగలేసి పెళ్లాంపైన విచ్చలవిడిగా ప్రతాపాన్ని వెచ్చించే మగటిమి అరుదుగానైనా కానరావడం ముదావహం. తనతో చెప్పకుండా, తన అనుమతిపొందకుండా తన పెళ్లాన్ని ఒక పెద్దమనిషి (సదరు పెద్దమనిషి ఆ పిల్లకు తండ్రయితే అవుగాక!) తనవెంట తీసుకెళ్లిపోతాడా? ధర్మం ఒప్పుకుంటుందా? చట్టం నిద్రపోతుందా? కాచుకో సవ్వాల్‌అంటూ బాబాయిని పుత్రికాసమేతంగా కోర్టుకులాగి బోనులో నిలబెట్టి వాళ్లపైకి చట్టాన్ని ఉసికొల్పాడు నరహరి.

వాది తరఫున వకాల్తా పుచ్చుకున్న వకీలు శారదను అడగగూడని ప్రశ్నలన్నీ అడిగాడు—

పెళ్లికాకమునుపుగానీ, అయినతర్వాతగానీ నువ్వు నీ భర్తనుగాకుండా యింకెవరినైనా ప్రేమించావా? ఈ పెళ్లి నీ యిష్టానికి వ్యతిరేకంగా జరిగిందా? భర్త నిన్ను కొట్టడంగానీ, తిట్టడంగానీ జరిగిందా? ప్రేమగా చూచుకోలేదంటే అర్థమేమిటి? ప్రేమగా చూచుకునే వాళ్ల లక్షణాలు ఎలాంటివి? నీ శీలం పట్ల భర్తకు సదభిప్రాయం లేకపోవడంలో న్యాయం లేదని చెప్పగలవా? నీకూ, నీ భర్తకు మధ్య లైంగికమైన అసంతృప్తి ఏమైనా వుందా?

సిగ్గు, లజ్జ అనేవి స్త్రీకి పెట్టని ఆభరణా

లైతే తాను చేసిన నేరానికి (?) శారద వాటిని గూడా వదలుకుని జవాబులు చెప్పవలసి వచ్చింది.

కళ్లుగట్టిగా మూసుకోవాలి. మనశరీరం మనది కాదనుకోవాలి. ఆచ్ఛాదనాలు లాగివేస్తుంటే ఊరుకోవాలి. కత్తులతో కోస్తున్నా కిక్కురు మనగూడదు. న్యాయస్థానం గూడా ఆపరేషన్ థియేటరులాంటిదే! నిజాన్ని తెలుసుకోడానికి జరిగే ప్రయత్నంలో ఎంతటి దుస్సహమైన బాధనైనా ఓర్చుకోక తప్పదు.

శస్త్రచికిత్స పూర్తిచేసి కత్తి క్రిందపెట్టిన డాక్టరులా, న్యాయమూర్తి కలం క్రిందికి దించి న్యాయనిర్ణయం చదివి ముగించాడు. కోర్టు వివాహ విచ్ఛిత్తికి సమ్మతించింది. కాపురం చేయడానికి యిష్టపడనివ్యక్తి భార్యే గనుక, భర్త భరణం చెల్లించవలసిన అవసరంలేదని న్యాయాన్ని విడమరిచి చెప్పింది.

* * *

మరునాటి ఉదయం చాలా ఆలస్యంగా నిద్ర లేచి రైలుకోసం వాకబు చేశాను. నలుగురూ నాలుగు విధాలుగా చెప్పడంవల్ల స్టేషనుకేవెళ్లి తెలుసుకోవడం మంచిదనిపించింది. బహుశా నేను దారిలో వుండి వుంటాను. పదిగంటల రైలు దాటిపోయింది. మళ్లీ మధ్యాహ్నం మూడు గంటలకుగానీ బండిలేదని తెలిసింది.

చేసేదిలేక బెంచీపైన చతికిలపడ్డాను.

అర్ధరాత్రిదాకా నిద్రపట్టకపోవడం, ఉదయం ఆలస్యంగా నిద్రలేవడం, తీరా స్టేషనుకు వచ్చేసరికి రైలు వెళ్లిపోవడం, గోళ్లు గిల్లుకుంటూ కాలహరణం చేయవలసిరావడం — యిదంతా నరహరి మూలంగా వచ్చింది.

పునరాగమనం ! నేనీ వూరు వదిలిపెట్టేదాకా నరహరి నన్ను వదిలిపెట్టేటట్టులేదు.

సమయానికి బుద్ధి సరిగ్గా పనిచేయకపోవడం చికిత్సలేనిజబ్బు. నరహరి ఎదుట నా మందబుద్ధి నామట్టుకునాకే బుజువైపోయింది. నరహరిమూలంగా శారదకు లభించిన అమూల్యమైనవరం విడాకులు. జీవితంనుంచీ విడాకులు పుచ్చుకుంటేగానీ జీవాత్మ వ్యాపకంలేకుండా వుండటం కుదరదు. బ్రతికి వున్నంత వరకూ ఏదో ఒక పనిలో నిమగ్నం గాకపోతే ప్రొద్దు గడవదు. కొంతకాలం శారద అన్ట్రెయిన్డు టీచరుగా పనిచేసింది. జిల్లా పరిషత్తే ఆమెను బియ్యీడికి పంపింది. ట్రెయినింగులో వుండగా ఆమెకు సూర్యనారాయణతో పరిచయమైంది. ఒకరినొకరు అర్థంచేసుకున్నతర్వాత పెళ్లి కుదిరింది. ఆర్థాంగి ఉద్యోగం చేయడంవల్ల తన పరువుకు సేగి వాటిల్లవచ్చునని సూర్యనారాయణ భావించలేదు. ఉద్యోగంచేస్తూ ఆ భర్త తోడ్పాటుతో యం. ఏ. పరీక్షలకు కూర్చుంది. ఇప్పుడిద్దరూ ఒకే కాలేజిలో పని చేస్తున్నారు. ఇద్దరు బిడ్డలు. స్వంతయిల్లు. పొరపొచ్చాలముళ్లచెట్లు లేవు. అరమరికల పల్లేరు తీగలు లేవు. ఆ సంసారం అందమైన చిన్నపూల తోటలా వుంటుంది...కానీ ఈ వివరాలేవీ నేను నరహరితో చెప్పనేలేదు!

ఐనా నేనందుకు చింతించడం లేదు.

తెలుసుకోవలసిన ముఖ్యమైన విశేషం ఒకటి తెలుసుకోకుండానే, ఈ పట్టణాన్ని వదిలిపెట్టి వెళ్లిపోతుండడ మొక్కటే తీరని వెలితిగా నన్ను వెంటాడుతోంది.

గృహిణిగా కాపురాన్ని చక్కదిద్దుకోడానికి కావలసిన గుణగణాలన్నీ శారదకు పుష్కలంగా వున్నాయని నా నమ్మకం. కానీ శారద నా చెల్లెలు. పక్షపాత దృష్టిలోనుంచీ నాకిలా అనిపిస్తున్నదేమో! ఏమైనప్పటికీ నరహరికి ఆమెలో అన్నీ దోసగులే కన్పించాయి. కొద్దిమాసాల దాంపత్యజీవితంలో అతడామెను సంసారానికి లాయకీలేని ఆడదిగా తేల్చి పారేశాడు. మరైతే అదే నరహరి యిప్పుడేమో తనకు జీవితం నందనారామంగా, ఆనందకందంగా వుందంటున్నాడు. అతడి పెదవులకు ఆ ఆనంద మధుపాత్రను అందిస్తున్న గృహిణి ఎలాంటిదై వుంటుందో నేను తెలుసుకోవద్దా ?

మానవసహజమైన కుతూహలం హఠాత్తుగా నాచేత ఒక నిర్ణయం చేయించింది. లెదర్‌కేసును క్లోక్‌రూములో పెట్టించి రోడ్డుపైకి వచ్చాను. లక్ష్మీపురంకాలనీ అక్కడికి దగ్గరేనట! రిక్షావాలా పదిహేను నిమిషాల్లో తీసుకపోగలనన్నాడు.

ఇంచుమించుగా పదకొండుగంటలకు నరహరి యింటి ఆవరణలో ప్రవేశించాను. మెట్లెక్కి వసారాలోకి వెళ్లాను. ఇంటిలోపలినుంచీ కలకలం వినిపించడంలేదు. ద్వారం దాటుకోగానే హాలు. తుక్కుకాగితాలు, మాసినగుడ్డలు, పేకముక్కలు హాల్లో చిందరవందరగా పడివున్నాయి. కావడానికది పాలగచ్చే! కానీ గచ్చుపైన ఒక పొరగా వ్యాసించివున్న దుమ్ము పాదాల కంటుకుంటూవుంది. పైకప్పుకు గూడా అలాగే బూజు తెరలు తెరలుగా వ్రేలాడుతోంది. కొద్ది నిమిషాలు వేచిచూచి 'నరహరీ!'అంటూ గొంతెత్తి పిలిచాను. 'ఎవరూ?'అంటూ బదులు వినిపించింది. మరుక్షణంలో నరహరే కనిపించాడు. ఇప్పుడతడు నడుముకు లుంగీ చుట్టుకున్నాడు. బనీను తొడుక్కున్నాడు. ముంజేతులపైన మసిమరకలు కానవస్తున్నాయి.

'నువ్వా రాజశేఖరం! వచ్చేశావా! అబ్బే, నువ్వొస్తావనుకోలేదు. కూర్చో...' నిస్సహాయకరమైన పరిస్థితిలో పడిపోయి, వీలయినంతవరకు దాన్ని కప్పిపుచ్చుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తున్నట్టుగా అన్నాడు నరహరి.

కూర్చుంటూ 'ఏదో పనిమీద వున్నట్టున్నావు' అన్నాను.

'ఏం లేదు. స్నానం చేద్దామని బాత్‌రూంలోకి వెళ్తున్నాను. నువ్వొచ్చావు...'

కానీ స్టౌ మండుతున్న సవ్వడినిబట్టిచూస్తే అది బాత్‌రూమై వుంటుందని అనిపించడం లేదు.

'ఉండు ఇప్పుడే వస్తాను' అంటూ నరహరి నడవదారిగుండా నిష్క్రమించాడు.

స్టౌ మండుతున్న గది కెదురుగా వేరొక గది ఒకటి వున్నటు ంది. టెలిఫోన్ స్పైన్నుంచీమాట్లాడు తున్నట్టుగా అటువైపునుంచీ మాటలు వినవచ్చాయి.

'ఎవరతను... ఎందుకొచ్చాడు?... వస్తేరానీ... కాఫీ యిస్తే పోలా!...ఊఁహూ, అబ్బురంగానే వుందే...'

నరహరి అయిదు నిమిషాల్లో తిరిగి వచ్చాడు. ఇప్పుడతడు ఖరీదైన పాంటు తొడుక్కున్నాడు. పొంకంగా పొట్టి చేతుల చొక్కా తగిలించాడు. జిడ్డోడుతూ గుడ్డిగావుండిన ముఖంలోకి పైపూత వల్ల కాస్త కళగూడా వచ్చేసింది.

'నువ్వు ఖాయంగా వస్తావని తెలిసివుంటేనా రాజశేఖరం! నీట్‌గా ఒక డిన్నర్ అరేంజ్ చేసి వుండేవాణ్ణి. ఎంగేజిమెంట్లెప్పుడూ డెఫినిట్‌గా ఫిక్స్ చెయ్యాలి...' ఆగి గొంతు హెచ్చించి గోడవైపు చూస్తూ అన్నాడు నరహరి 'ఇదిగో నాగమణీ! కాఫీ, రెండు కప్పులు...'

చదువుతూ చదువుతూవున్న పత్రికను రూళ్లకర్రలా చేతివ్రేళ్లమధ్య చుట్టిపట్టుకుని ఒక ముప్ఫైయేళ్లావిడ సందులోనుంచీ హాల్లోకి తొంగి చూచింది. 'కాఫీయా? రెండు కప్పులా!' తన చెవుల్ని తానే నమ్మలేకపోతున్నట్టుగా ప్రశ్నించింది.

'ఔనౌను. కప్పులు రెండే!' తడబడ్డాడు నరహరి.

'సాసర్లెన్ని?' ఆమె కదిలిపోతూ నవ్వుతోంది.

బిక్కుబిక్కుమంటూ నావైపు చూచాడు నరహరి. నేను నవ్వుతున్న నాగమణి స్వరూపంకేసి చూస్తున్నాను. ఆడవాళ్లలో పహిల్వాను లుంటారేమో తెలియదు. దిట్టమైన పహిల్వాన్ ఆకారం ఆమెది. పనిమీద వుండిపోయిందేమో, యింకా ముస్తాబు కాలేదు. ముంగురులు చెదరిపోయివున్నాయి. శరీరాన్ని పొందికగా పొదివి పట్టుకోడంలో ఆమె దుస్తులకుగూడా అంతోయింతో అలసత్వం అబ్బినటు ంది. అందువల్ల ఎక్కడి అందచందా లక్కడివిగా కానవస్తున్నాయి.

ఆమె రెండే రెండు నిమిషాల్లో మూడు కప్పుల కాఫీ పట్టుకొచ్చేసింది. 'ఒకటినాకు' అంటూ నరహరివైపు కొరకొర చూచింది.

'చూడు మణీ! ఇతడు రాజశేఖరమని, నాతో బాగా పరిచయమున్నవాడు. ఈ వూరుకాదులే! ఎగ్జిబిషన్ చూడ్డాని కొచ్చాడట! అన్నట్టు ఎగ్జిబిషన్ ఎలా వుంది. రాజశేఖరం?'

'చాలా బాగుంది' అన్నాను.

'ఏమిటండీ 'బాగున్నది?'

టేబిలుపైకి వంగిపోయి, కప్పు పైకెత్తకుండా పెదవులతో అలాగే కాఫీ చప్పరిస్తూ, కళ్లుమాత్రం పైకెత్తి సూటిగా నా కళ్లల్లోకి చూస్తూ అడిగింది నాగమణి

పాపం శమించుగాక! పొరబాటుగా ఆమెవైపు చూస్తూ నేనామాట అన్నానేమో! తలదించుకున్నాను.

ఇల్లు చూపెడతాను రమ్మని నరహరి నన్ను లోపలికి తీసుకెళ్లాడు. ఇల్లేమో బాగానే వుంది. కానీ ఎక్కడుండవలసిన సరంజామా అక్కడుండడం లేదు. ఎలా వుండవలసినవి అలా వుండడం లేదు. ఏదోమరవిరిగి రేడియో పాడటం లేదట! పనిమనిషి క్రమంగావచ్చి నీళ్లు పోస్తుంటే తోటలోని చెట్లు వాడిపోయేవికావట. దేశయాత్రకు వెళ్లి తాను తీయించుకున్న ఫోటోల ఆల్బం ఎక్కడో వుండాలన్నాడు. అలమరాల్లోనూ, పెట్టెల్లోనూ వెదికివెదికి చివరికొక చెత్తడబ్బాలోనుంచీ దాన్ని పైకితీశాడు. ఏవిధంగా చూచినా ఆ యింటికి సంబంధించిన ప్రతివిషయమూ అస్తవ్యస్తంగానే వుంది. కానీ నేనీ వాస్తవాన్ని పసిగట్టకుండా వుండడం కోసం నరహరి మాటల వర్షంలో నా చెవుల్లో అదే పనిగా ఊదరపెట్టేస్తున్నాడు.

హాల్లోకి తిరిగి వచ్చేటప్పటికి మిసెస్ నరహరి వాలుకుర్చీలోకిమారి, కుర్చీపైకి కాళ్లు చాపి కారియర్ పట్టుకొచ్చిన కుర్రవాడితో మాట్లాడుతోంది.

'వెళ్లొస్తాను నరహరీ!' అన్నాను.

సాగనంపుతూ ఆవసరం లేకపోయినా సంజాయిషీ చెప్పుకున్నాడు నరహరి. 'ఆదివారం గదా! బద్ధకంగా వుండడంవల్ల వంట చేసుకోలేదు. హోటలునుంచీ కారియర్ తెప్పించుకున్నాం...'

రోడ్డుపైన రిక్షాబళ్లు కనిపించలేదు. మెల్లగా నడిచి బస్‌స్టాపుదాకా వచ్చాను.

'ఎందాకా వెళ్లాలండీ బాబుగారూ?' కారియర్ తెచ్చిపెట్టి, నా వెనువెంటనేవచ్చిన కుర్రాడు పలకరించాడు.

'వెళ్లవలసింది రైల్వే స్టేషనుకే! తొందరేం లేదు. తీరిగ్గానే వెళ్లొచ్చు. దారిలో ఎక్కడైనా భోజనంచేసి వెళ్లాలి...'

'హోటలల్లోరా కొచ్చేయండి. మీల్స్ చాలా బాగుంటుంది. నరహరిగారింటికి భోజనం సప్లయి చేస్తున్నది మేమే!

పెద్దగా ఆసక్తి వ్యక్తంగానివ్వకుండా 'ఇంట్లో వండుకోరా?' అన్నాను.

'వండుకోడానికి ఒళ్లు వంగొద్దుటండీ! ఆవిడ తింటుందిగానీ వండదు. పడుకుంటుందిగానీ పరుపుతియ్యదు. ఇంట్లో వుంటుందిగానీ యింటిని నుబ్బరంగా వుంచదు. చెయ్యని తిండి. తియ్యని పరువు. దిగని కుర్చీ. అందరికీ జరిగేదేనటండీ ఆ వైభోగం?'

'అయ్యో పాపం! నరహరి ఓపికను మెచ్చుకోవలసిందే!' స్వగతంలా చెప్పుకున్నాను.

'ఓపిగ్గా వుండకేం చేస్తాడు? కట్టుకున్న పెళ్లామటండీ కట్టుబాటులో వుండడానికి? ఎక్కువగా మాటాడితే చక్కాలేచి పోతుంది. చీర విడిచిపెట్టి చీరకట్టుకున్నట్టే!'

పగలబడి నవ్వుతున్నాడు కుర్రవాడు.